

Jerzy Hausner

KULTURA I ROZWÓJ

Jeśli przyjmujemy kategorię „rozwoju społeczno-gospodarczego”, to w ślad za rozumowaniem K. Polanyi [1957] uznajemy, że idea samodostosowującego się rynku jest jaskrawą Utopią. Rynek wymaga innych instytucji, i tylko wówczas, gdy jest przez nie ograniczany i regulowany staje się napędem rozwoju społeczno-gospodarczego.

Od E. Durkheima wiemy, że nie ma też w rzeczywistości niczego takiego jak całkowicie zatomizowane społeczeństwo. To może być tylko czysto myślowy konstrukt, gdyż bez zrzeszania się i współpracy społeczeństwo nie mogłoby istnieć, a ludzkość by nie przetrwała.

Wynika z tego, że funkcjonowanie i rozwiązywanie problemów gospodarki rynkowej wiąże się ze współzależnością i powiązaniem szeregu czynników i mechanizmów, które nie mają wyłącznie ekonomicznej czy materialnej natury, ale przynależą do kultury, polityki, społeczeństwa.

Aby przeciwdziałać negatywnym efektom działania rynku, państwo ma oferować określone dobra publiczne (np. powszechna edukacja, ustanawianie standardów), a z drugiej strony formować taką instytucjonalną obudowę rynku, która sprzyjać będzie wytwarzaniu bodźców blokujących czy hamujących ich generowanie.

W centrum problematyki rozwoju społeczno-gospodarczego znajdują się instytucje, a czynnikiem decydującym jest ich efektywność adaptacyjna. Dlatego polityka rozwojowa powinna koncentrować się na generowaniu, mobilizowaniu i pomnażaniu tych zasobów, które tę efektywność determinują i podnoszą. zwłaszcza kapitału ludzkiego i kapitału społecznego.

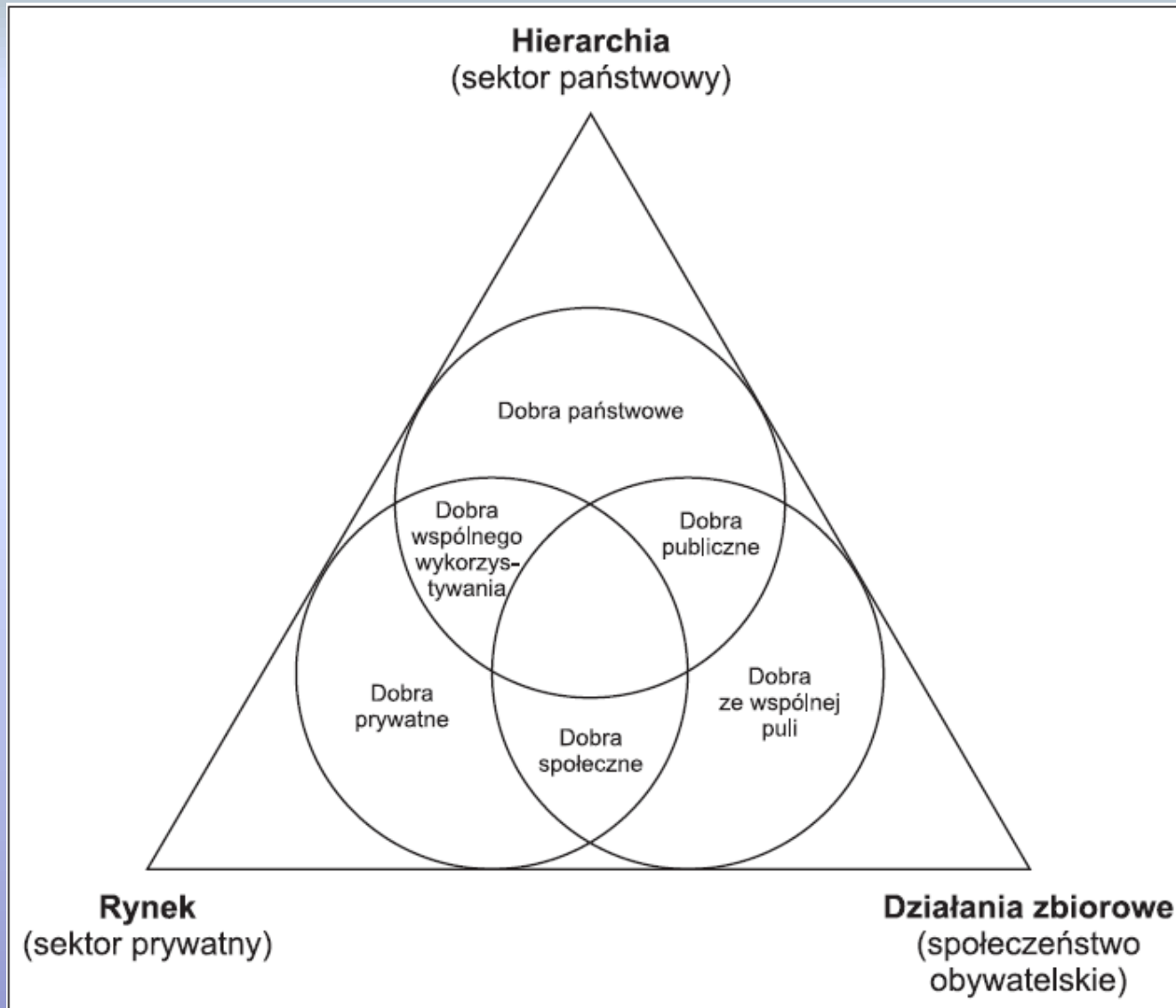
Polityka rozwoju społeczno-gospodarczego musi bazować na nowoczesnej teorii dóbr. Niestety w tym zakresie w teorii ekonomii panuje nieład. Najczęściej ekonomiści i politycy gospodarczy odwołują się do ogromnie upraszczającego schematu wyróżniającego jedynie „dobra publiczne” i „dobra rynkowe”.

Typologia dóbr

Wyszczególnienie	Rywalizacyjne w konsumpcji	Nieryalizacyjne w konsumpcji
Wykluczalność z konsumpcji	dobry prywatne	dobry klubowe
Niewykluczalność z konsumpcji	dobry wspólnego użytkowania (common pool)	czyste dobro publiczne

Źródło: Surdej (2006: 53).

Typologia dóbr i usług

Źródło: Picciotto (1999: 201).

Konstrukcja systemu dostarczania dóbr w danej dziedzinie powinna być taka, aby stworzyć jednostkom i grupom społecznym możliwie szeroki zakres ich wyboru i sposobów korzystania z nich. Między innymi dając im możliwość wyboru między różnymi ofertami tych dóbr (opcja *exit*), ale także faktyczny wpływ na to przez kogo i w jaki sposób są oferowane (opcja *voice*). Instytucje społeczne powinny przy tym kreować i taką możliwość, że obywatele są nie tylko konsumentami określonych dóbr, ale generalnie mogą być także ich wytwórcami. [Pestoff 1992].

Współczesna gospodarka to gospodarka usług a nie produkcji. Istotne jest i to, że w coraz większym stopniu są to usługi intelektualne a nie materialne. W konsekwencji coraz więcej ważnych dla rozwoju społeczno-gospodarczego dóbr będzie miało mieszany charakter; nie będą czystymi dobrami prywatnymi, ani czystymi dobrami publicznymi. Będą tworzone prywatnie z myślą o ich spieniężeniu, ale z ich konsumpcji z różnych powodów nie da się i nie powinno się wyłączać tych, którzy nie są w stanie za nie zapłacić rynkową cenę.

Kwestia ta wiąże się szczególnie z problemem intelektualnych praw własności. Własności intelektualnej nie można chronić tak jak własności materialnej. Zapewniając jej ekskluzywność doprowadzono by do prywatyzacji kultury i wiedzy, co zahamowałoby rozwój, blokując ludzką kreatywność i innowacyjność.

Aksjomaty nowoczesnej polityki rozwoju

- rozwój a nie równowaga,
- rynek jako instytucja społeczna a nie niewidzialna ręka rynku,
- efektywność adaptacyjna a nie tylko alokacyjna,
- społeczeństwo i kultura nie są tylko instytucjami pośredniczącymi między państwem i rynkiem, jeśli nie uzyskują niezbędnego poziomu samoorganizacji i autonomii, to nie będą dobrze funkcjonować ani państwo, ani rynek.

Kultura – rozwój – zmiana społeczna

- od cywilizacji przemysłowej do cywilizacji informacyjnej
- od przestrzeni fizycznej do przestrzeni komunikacyjnej
- przestrzeń fizyczna: ograniczona, zamknięta, wsobna, systemowa, statyczna
- przestrzeń komunikacyjna: nieograniczona, otwarta, włączająca, modalna, dynamiczna

Kultura – rozwój – zmiana społeczna (c.d.)

- cywilizacja przepływu a nie cywilizacja skupiska
- od wytwarzania produktów fizycznych do wytwarzania produktów intelektualnych – informacja, wiedza, symbole, kody
- zmiana modelu kształcenia
- inne formowanie się społeczności

Kultura: perspektywa jednostki i perspektywa społeczeństwa

Max Weber:

„Kultura” stanowi z punktu widzenia człowieka obdarzony sensem i znaczeniem skończony wycinek bezsensownej nieskończoności.

Współcześnie nie ma nic pewniejszego niż zmiana.

Kultura: perspektywa jednostki i perspektywa społeczeństwa (c.d.)

Zawodowe wymagania wobec jednostki:
elastyczność, dyspozycyjność, zdolność do
adaptowania się.

Nieciągłość i niepewność w życiu jednostki jako
masowe doświadczenie.

Kreatywność jako sposób nadawania sensu i
budowania indywidualnych biografii.

Kultura: perspektywa jednostki i perspektywa społeczeństwa (c.d.)

Jürgen Habermas:

Jak zapewnić jedność świata życia przy
rosnącej różnorodności jego sfer
ważności?

Człowiek jako aksjologicznie twórczy
członek społeczeństwa

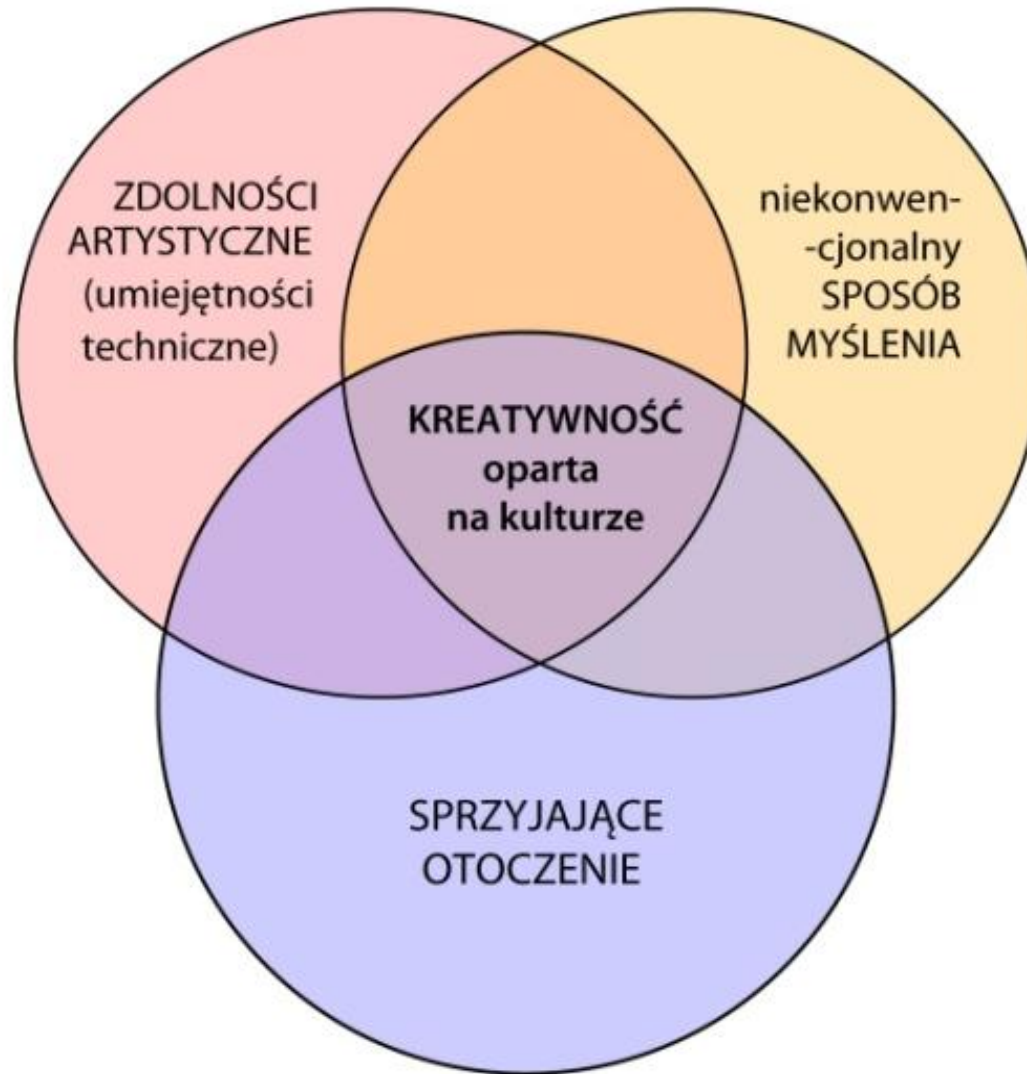
Kultura: perspektywa jednostki i perspektywa społeczeństwa (c.d.)

W perspektywie społecznej:

- różnorodność wspólnot i przynależności
- wielość sektorów i form organizacji

Jak zapewnić niezbędny poziom spójności społecznej i koordynacji działań zbiorowych?

Elementy kreatywności opartej na kulturze

Źródło: *The Impact of Culture on Creativity*, KEA European Affairs 2009.

Ruch społeczny Obywatele Kultury – Pro Memoria

Państwo (jako forma politycznej organizacji obywateli) musi przejąć odpowiedzialność za stan kultury

- państwo?
- odpowiedzialność?
- stan?

Kultura a jakość życia publicznego

- Na każdym kroku spotykamy instytucjonalną niesprawność, funkcjonalną bezradność, unikanie odpowiedzialności i niedostatek zarządzania
- Musimy stworzyć nowoczesne przestrzenie publiczne, miejsca tworzenia obywatelskiej wspólnoty, poza dominującymi dzisiaj ośrodkami religijnymi czy centrami handlowymi

Składniki potencjału kulturowego i działania zorientowane na jego podnoszenie

- komunikacja – infrastruktura
- kompetencje – edukacja medialna
- kooperacja – instytucje

- infrastruktura przestrzeni publicznej
- edukacja i kompetencja kulturowa
- promocja uczestnictwa w kulturze

Wymiary przestrzeni publicznej

- Wymiar materialny (fizyczny) – to organizacyjno-techniczna infrastruktura dyskursu i zbiorowego współdziałania obywateli.
- Wymiar instytucjonalny – to zespół wartości, norm i reguł, którymi kierują się obywatele działając w przestrzeni publicznej.
- Wymiar komunikacyjny – to zespół rozmaitych środków i form komunikowania się obywateli i prowadzenia społecznego (obywatelskiego) dialogu. Część tego wymiaru przestrzeni publicznej stanowi przestrzeń wirtualna, umożliwiająca dzięki nowoczesnym technologiom szybkie i masowe komunikowanie się na odległość.

Składniki infrastruktury przestrzeni publicznej

- biblioteki (mediateki)
- domy aktywności kulturalnej i obywatelskiej (generalnie otwarte publiczne instytucje kultury czy specjalistyczne obiekty użyteczności publicznej)
- publiczne portale społecznościowe
- media publiczne
- mediacja społeczna
- kampanie społeczne
- obserwatoria obywatelskie
- wysłuchania publiczne
- pakty społeczne

Wadliwe mechanizmy wsparcia publicznego

- Ograniczona pula instrumentów
- Niedookreślone cele i zasady
- Zbiurokratyzowane i niejasne procedury

Podstawowe wyzwania

- **1. Wzmocnienie potencjału kreatywnego jako warunek zapewnienia innowacyjności i trwałej konkurencyjności gospodarki1. Wzmocnienie potencjału kreatywnego jako warunek zapewnienia innowacyjności i trwałej konkurencyjności gospodarki.**
- **2. Zdolność wykorzystania i (re)interpretacji dziedzictwa kulturowego jako podstawa komunikowania się, kreatywności i kooperacji**

Podstawowe wyzwania (2)

- **3. Dokonanie głębokich zmian w systemie edukacji pod kątem rozwijania edukacji dla kreatywności, edukacji kulturowej, edukacji medialnej oraz edukacji obywatelskiej.**
- **4. Wykształcenie nowego ładu w obszarze komunikacji społecznej zapewniającego powszechny dostęp do dziedzictwa kulturowego, wiedzy i informacji oraz funkcjonującego interaktywnie.**
- **5. Kształtowanie przestrzeni publicznej generującej aktywność obywatelską i twórczą.**

Tezy podsumowujące

- kultura warunkuje rozwój społeczno-gospodarczy i wypełnia w tym zakresie szereg niezbywalnych funkcji
- wydatkowanie środków publicznych i uruchamianie publicznego wsparcia w zakresie kultury temu powinno zostać podporządkowane
- dziedzictwo to rzecz do przemyslenia i interpretacji a nie tylko konserwacji

(c.d.)

- stąd niezbędność formowania wielu nowych narracji, czyli sposobów interpretowania dziedzictwa
- kreatywność rozwija się za sprawą rozbudzenia kulturowych potrzeb
- rozbudzanie kulturowych potrzeb wymaga stworzenia warunków autentycznego wyboru spośród różnych możliwości zaspokajania tych potrzeb

(c.d.)

- technologie informatyczne są niezbędnym nośnikiem upowszechniania dóbr kultury i rozbudzania potrzeb kulturowych
- publiczne organizacje kultury mają stawać się wzorotwórczymi instytucjami kultury, otwartymi na zewnętrzną aktywność i inicjatywę
- konieczne jest faktyczne dopuszczenie różnorodności form prawno-organizacyjnych prowadzenia działalności kulturalnej i rywalizacji między nimi

Teza końcowa

Kiedyś struktury państwowe były przede wszystkim organizacjami przygotowania do i prowadzenia wojny. Współcześnie muszą stawać się organizacjami stymulującymi rozwój społeczno-gospodarczy, w tym szczególnie poprzez działania zorientowane na podnoszenie i spożytkowanie potencjału kulturowego społeczeństwa.

Słownik rozwoju społeczno-gospodarczego

- wzajemność
- współdziałanie
- współzarządzanie
- współodpowiedzialność
- upodmiotowienie
- samodzielność
- kreatywność
- innowacyjność
- gospodarowanie

Ucieczka od odpowiedzialności

Stefan Nowak:

Etatyzacja poczucia odpowiedzialności –
zrzeczenie się indywidualnej odpowiedzialności
wobec totalitarnego państwa.

Obecnie - ucieczka od odpowiedzialności,
zorganizowane unikanie jej:

- aspekt przedmiotowy – od ponoszenia konsekwencji za podejmowane działania
- aspekt podmiotowy - od rozliczenia się wobec innych i wypełniania zobowiązań

Dziękuję za uwagę

